

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНИ

Випуск 2

Матеріали

*Міжнародної науково-практичної конференції
“Правова держава та демократичне суспільство:
фактори розвитку та взаємодії”
м. Київ, МАУП, 14 квітня 2016 р.*

Київ
ДП “Видавничий дім “Персонал”
2016

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії управління персоналом
(протокол № 3 від 30.03.16)*

Редакційна колегія:

М. Н. Курко (голова), д-р юрид. наук, проф.;
М. Ф. Головатий (заступник голови), д-р політ. наук, проф.;
А. А. Ігнатченко (відповідальний редактор), канд. техн. наук;
О. В. Баєва, д-р біол. наук, проф.;
І. П. Бідзюра, д-р політ. наук, проф.;
В. М. Воронін, д-р іст. наук;
М. Л. Головка, д-р іст. наук, проф.;
В. Б. Захожай, д-р екон. наук, проф.;
В. І. Литвиненко, канд. юрид. наук, доц.;
В. В. Рябцев, канд. техн. наук, доц.

*Матеріали подано в авторській редакції.
Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори.*

Проблеми модернізації України : [зб. наук. пр.] / МАУП. — К.: ДП
“Видавничий дім “Персонал”, 2008 —

С76 Вип. 2: Матеріали Міжнародної наук.-практ. конф. “Правова держава
та демократичне суспільство: фактори розвитку та взаємодії”, 14 квітня
2016 р. / редкол.: М. Н. Курко (голова) [та ін.]. — 2016. — 448 с. : іл. — Бі-
бліогр. у кінці ст.

У пропонованому збірнику подано тези учасників науково-практичних
конференцій з проблематики широкого кола аспектів процесу системної модерніза-
ції України.

Для науковців, громадсько-політичних діячів, студентів, а також усіх, хто
цікавиться розвитком Української держави і світовим досвідом проведення модер-
нізаційних процесів.

ББК 63.3(4УКР)я43+67.9(4УКР)301я43

ЗМІСТ

Заросило В. О. <i>Революція Гідності – різні підходи щодо юридичної оцінки</i>	12
Сурмін Ю. П. <i>Особливості українських реформ: витоки сучасності.....</i>	15
Головатий М. Ф. <i>Проблеми українського державотворення: помітки на полях з гіркотою у серці.....</i>	21
Перегуда Є. В. <i>Вплив постреволуційних процесів на розвиток правової держави.....</i>	25
Литвиненко В. І. <i>Окремі напрями підвищення ефективності запобігання і протидії корупції.....</i>	28
Дахно І. І. <i>Майбутнє цивільного права України</i>	30
Піляєв І. С. <i>Проблема ціннісно-цивілізаційної стиковки Сходу і Заходу в контексті збройного конфлікту на Донбасі.....</i>	32
Гула Р. В. <i>Комплекс наукових підходів щодо становлення інформаційного суспільства в посттоталітарних державах.....</i>	35
Романова Л. В. <i>Взаємовідносини як важлива складова маркетингових компетенцій промислових підприємств</i>	38
Юлдашев А. Х., Сташевский А. Н. <i>О концепции гражданско-правового обеспечения антикоррупционной и экономической реформ</i>	40
Захожай В. Б., Казак О. О. <i>Щодо проблем управління інвестиційною діяльністю підприємства.....</i>	42
Романенко Є. О. <i>Електронне судочинство</i>	46
Васильєва І. В., Головата О. М. <i>До питання про формування державної політики в галузі охорони здоров'я в сучасній Україні: правовий аспект</i>	49
Тетерук А. А. <i>Створення та організація діяльності добровольчого військового підрозділу “Миротворець”</i>	52
Мовчан А. В. <i>Захист комерційної таємниці суб'єктами господарювання в умовах економічної конкуренції.....</i>	55
Баєва О. В., Лясота Б. Р. <i>Впровадження системи державного регулювання якості надання медичної допомоги при формуванні правової держави</i>	58

ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ: ПОМІТКИ НА ПОЛЯХ З ГІРКОТОЮ У СЕРЦІ

В центрі уваги учасників даної конференції, матеріали якої вміщено у збірці — творення правової держави та демократичного суспільства.

Полишаючи канонічні принципи суто наукового розгляду означеної і доленосної для України науково-практичної проблеми (однак, постійно намагаючись їх дотримуватися), автор насмівився поміркувати про стан та долю рідної держави у формі “помітки на полях”, посилаючись на своїх союзників по думках і ідеях лише згадуючи їх імена і не цитуючи дослівно. Врешті — це думки громадянина, якому надто болить сучасний процес творення держави, яка має стати нехай не для усіх (це — реально неможливо), однак для максимальної більшості наших співвітчизників — місцем щасливого, заможного і красивого життя.

Вочевидь, що починати треба з такого питання: за яких обставин суспільства, особливо в процесі їх радикальних змін і трансформацій, досягають найбільших успіхів у добротному, щасливому облаштуванні свого життя. Є багато обставин, однак, вирішальних дві: а) радикальна зміна політичної системи суспільства в інтересах максимальної більшості громадян; б) перехід на нові, більш перспективні і ефективні моделі (механізми) господарювання. Йдеться не просто про економіку але увесь спосіб життя.

Якщо проаналізувати стан (характер, особливості) політико-управлінської влади та систему ринкового господарювання (ринкові реформи, механізми), то однозначно можна констатувати, що за двадцять п'ять років незалежності в Україні обидві вказані проблеми розв'язати не вдалося. Не вдалося таким чином, аби констатувати: маємо хоч надто молоде, але принципово нове, модернізоване суспільство. Модель політичного управління, тобто влади, є псевдоліберальною: фактично олігархи дають владу, сприяють приходу до влади тим політикам, які їх же інтереси і захищають. Маємо, фактично, олігархічну владу. Демократія, при цьому, є унікальною маскою тієї ж олігархії, а управління державою носить не інакше, як кланово-корпоративний характер. Щодо економіки безпосередньо, то брак цивілізованої приватизації, переходу до реальних механізмів ринкового господарювання, навпаки не привів до формування вкрай потрібного середнього класу, а спричинив незадовільну, загрозливу соціально-економічну дискримінацію з двома яскраво означеними полюсами: вкрай бідні — вкрай багаті. За такої диференціації мати необхідну соціальну стабільність — утопічне очікування. Тобто, українське суспільство нині нецивілізовано стратифіковане, має велику кількість груп соціального ризику і може ще не раз, як було у 2004 та 2014 роках вибухнути.

Далі. Досить часто в Україні у всіх гріхах звинувачують саме еліту, особливо загальнонаціонального рівня. Еліту, що покликана бути взірцем, поводитирем мас, їх заступником, захисником. Мовляв, еліта не така як нам треба. Певною мірою це так, хоча слід не забувати, що загальнонаціональна (найвищого, державницького рівня) еліта часто і за різних причин елементарно не може не лише утворити власну державу, але й просто самореалізуватися. Така доля, наприклад, спіткала українську національну еліту у 18–20 роки ХХ століття — М. Грушевського, В. Винниченка і багатьох

інших видатних наших попередників, які не спромоглися створити власну державу саме з причини слабкості ідейно-організаційної єдності. І, найперше, єдності між самими собою. Наші великі батьки-патріоти надто бажали бачити Україну вільною, максимально самостійною, сильною, однак їх ідеали, позиції, а головне розуміння конкретних шляхів розбудови такої державності часто були майже діаметрально протилежними. Якщо не брати до уваги сучасну українську еліту, то до її слабкої ідейно-організаційної єдності варто додати і організаційно-фахову недосконалість. Яскравим прикладом такої недосконалості є численні, майже побутового характеру дискредитуєчі сутички у Парламенті України, та і скрізь поза його межами.

І все ж треба пам'ятати про те, що ще великий Платон застерігав, що ні для держави, ні для громадян не буде кінця нещастям, доки володарем держави не стане плем'я філософів. Назвати українську еліту найвищого, загальнодержавного рівня філософами (по Платону, Аристотелю, Сократу, Конфуцію, Макіавеллі і т. ін.) — погодьтеся, рот не відкривається. Як тут не згадати видатного співвітчизника Миколу Бердяєва, який зазначав, що питання в реальній дійсності полягає в іншому: торжествуватиме хороша меншість — аристократія, чи погана меншість — охлократія. Тут кожен має право оцінити реальну українську дійсність на рівні бодай формальної, однак, еліти. Бо ми, до речі, самі її допускаємо до влади, дозволяємо керувати нами. Отже, кого маємо винуватити, до кого апелювати, повертаючись із виборчих дільниць?

Далі: не вийшовши з кризи історії (якими були ми і наше суспільство) ми потрапили в ще більшу кризу — кризу історичної перспективи. Розпрощатися з минулим, що нас не задовольнило, намагаємося шляхом далеко не цивілізованої декомунізації. Ганьбимо попередників замість того, аби спробувати навчитися у них, додати свого історичного, відповідального сумління за долю держави і — йти хоч потроху далі, вперед. Хіба кількість повалених пам'ятників чи перейменованих вулиць додасть нам хліба і до хліба на столі, соціального оптимізму. Проблема суспільного життя, як говорив інший наш великий пращур — видатний соціолог Пітирим Сорокін, не в зміні "ізмів", а в цінностях, в зміні культурних векторів облаштування життя. Тобто, проблема не в комунізмі, сталінізмі, капіталізмі, іншому "ізмі" але в ідейних, духовних засадах, цінностях, на яких великий соціум "домовляється" будувати відносини в інтересах як однієї людини, так і спільноти в цілому. Однак свідомість, як найбільш рухлива, так і найбільш архаїчна, консервативна сентенція людського життя. Змінюється надто повільно, не раптово. Але всі зміни у житті мають відбуватися саме зі зміною свідомості, цінностей, ідеалів, суджень і т. ін. Спробуємо відповісти у зв'язку з цим на запитання: наскільки, у який спосіб увесь український загаль, нація, народ духовно, психологічно змінилися і чи змінилися взагалі за двадцять п'ять років незалежності? Відповідь, на жаль, буде скоріше не позитивна. Щоправда, тут є одне виправдання: проблема часу. Має вирости і вступити у продуктивне життя покоління, що сформувалося на принципово нових цінностях і життєвих орієнтирах. Цьому поколінню в Україні, між іншим, вже 25 років. Це вже зрілість. А, відтак, або воно малоспроможне жити по-іншому, або, за різних обставин, не спроможне це робити у власній країні. Більше, все ж, схиляємося до другого, хоча і перше (освіта, виховання, умови життєвого старту та ін.) суттєво хибують. Достатньо проаналізувати стан державної молодіжної політики, яка за десять останніх років серйозно загальмувалася. Достатньо нагадати, що безкоштовної (за Конституцією України) освіти фактично вже немає, як немає і гарантованого першого робочого місця, визначеного Законом України "Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні" і т. ін.

Найважливішою перешкодою у становленні дійсно стабільної, авторитетної на світовому рівні Української держави є не економічні кризи й негаразди, не

брак цивілізованої системи господарювання але відсутність належного соціально-психологічного клімату, простіше — національної єдності. Це той “дух нації” про який писали і який закликали творити Липинський, Донців, Міхновський, Липа, Франко і багато інших прихильників української національної ідеї. До речі, така національна єдність має місце і в ній є велика потреба саме час величезних катаклізмів, випробувань, криз, що випадають на долю народу, скажімо, в роки воєн, тотальних голодоморів, природних катаклізмів. Тому пояснювати брак національної єдності тільки інфляціями, етнополітичними кризами — недоречні аргументи. Це б нас, на-
впаки, мало б об’єднувати, а не роз’єднувати.

Тут виникає і таке питання: а яке ж суспільство маємо будувати в сучасній нестабільній Україні. Яким має бути його цілісний образ? Зрозуміло — правове, демократичне, соціальне і т. ін. Однак, найлогічніше і, головне, найзрозуміліше для звичайного, як кажуть, пересічного громадянина — справедливе суспільство, де найкраще захищаються і забезпечуються права людини. Це зрозуміли навіть окремі економічно високорозвинуті європейські суспільства, яких називають нині суспільствами споживання. І політики і звичайні громадяни в таких суспільствах добре усвідомили, що “голе” багатство, накопичення, не робить людину щасливою і вільною і просто “хизуватися” ліберальною ідеєю лише тому, що завдяки їй, економічній реалізації такої ідеї, живеш пристойно і багато — хибний шлях. Саме у багатих суспільствах громадяни відчутно бажають духовності, моралі, культури.

Виявляється, що справжнє щастя — це свобода, безпека життя для себе і своїх близьких, повага оточуючих, людський авторитет, соціальний оптимізм, врешті. Шкода, однак, що українське суспільство сьогодні (2016 р.) об’єктивно є надто розбалансованим, послабленим системною кризою, але головне позбавленим загальнонаціонального оптимізму. Якщо нам нині чого найбільше і бракує, то консенсусу, толерантності, злагоди, без яких соціальний оптимізм залишається лише величезною потребою і необхідністю. Поки його бракуватиме — соціально-економічних та інших змін на краще очікувати даремно.

Полишимо без розгляду проблему врядування, самоврядування (найперше місцевого), без чого демократія, свобода неможливі. Зробимо лише два загальних зауваження такого порядку. Перше. Українство завжди прагло самостійно, самоврядно керувати своїм життям, не бажаючи, як казав Микола Костомаров, ні царя ні пана. Таку ситуацію прекрасно усвідомив, вловив і врахував Пилип Орлик, проголошуючи свою Конституцію 1710 року. Однак до такої максимальної, притаманної українству самоврядності справа не дійшла — Російська імперія счинила величезний спротив. Та й іншим “добрим сусідам” українське волелюбство виявилось не по душі. Друге, вже в у ХХ столітті, аби окремі народи на території України не змогли об’єднатися на власних етнічних землях, жити самоврядно і максимально незалежно від імперського центру, комуністична влада і “нарізала” 24 області з тим, аби ними можна було найвдаліше керувати. І третє: сучасному політичному режиму в Україні (за В. Полохало — (на жаль, покійний), В. Бебиком), який є саме реформаторським авторитаризмом, будь-які геополітичні зміни в Україні, як і справжній розвиток місцевого самоврядування фактично непотрібні з тих же міркувань, що і колишній комуністичній владі. Саме тому за основу з перших років незалежності і була залишена комуністична система управління на місцях. Про децентралізацію влади і управління фактично лише дискутуємо, звертаючись до досвіду Польщі, Німеччини і т.ін. Справедливо кажуть: треба думати глобально, але жити локально — у власній державі, місті, селищі селі. Більшість успішних народів живуть у такий спосіб: німці, французи, англійці... У них на першому плані власний особистий, національний

інтерес, а вже потім глобальні питання і проблеми. Це — хороший, конструктивний націоналізм, який себе виправдовує у світі.

Можна по-різному ставитися до проблеми нації, національної ідентичності, однак незаперечним є той факт, що у багатонаціональному мультикультурному суспільстві нині є потреба формування політичної нації, а в перспективі (за Майнеке — 1907 р.) — державної нації. Тут варто брати до уваги декілька аспектів проблеми нації і держави загалом. Перша: об'єктивно глобалізація суттєво руйнує національний суверенітет і розмиває територіально-політичну єдність громадян, хоча є і зустрічний, діаметрально протилежний процес: немало держав (типу колишньої Югославії) розпадаються на невеликі держави. І національний фактор тут не остання річ. Пам'ятаєте, у Володимира Леніна є думка про те, що чим менша нація, тим більше вона намагається зберегти свою власну національну самобутність бо без цього їй просто не вижити. Друге: політичні, соціальні та інші права людини аж ніяк не слід ставити у пряму залежність від національної, етнічної належності людини, громадянина. Як це було практично у колишньому СРСР — добре відомо. Третє. Національна єдність без власної загальної та, особливо, політичної культури громадян, неможлива. І, врешті, четверте. Реальною сьогодні є ситуація переходу від позитивної державності (сила держави як центру) до регулюючої держави (Ілтон, Тоффлер, Тіллі і т. п.). Регулююча держава не просто захищає всіх, дбає про права усіх, але й стимулює до праці, діяльності, максимально реалізує закони про соціальну справедливість.

До речі, семіотична дійсність і сьогодні яскраво засвідчує, що громадяни України не просто асоціюють себе з Україною але й окремою територією: я — харків'янин, львів'янин, полтавчанин і т.ін. І дещо менше, — однак і це є, — я західник, східняк, південник і т.ін. Великий Аристотель говорив, що чоловік і жінка об'єднуються для продовження роду; володар і слуга — для виживання; батьки з дітьми — для створення сімейної громади, а людина з людиною об'єднуються для створення суспільства. Нам би серйозно задуматися над тим, що є об'єднуючим в Україні саме на рівні “людина — людина”. Точніше, які цінності, інтереси, потреби можуть нас найтісніше об'єднувати. Це і для того, щоб не винищила нас навпаки хуторянська психологія за усіх позитивів місцевої самоврядності, притаманних Україні історично.

Завершуючи цей аспект проблеми українського державотворення, зазначимо, що нас сьогодні в Україні вже має хвилювати не стільки дефіцит речей, скільки дефіцит цінностей. Цінностей об'єднуючих, бо дійсно ідентичними ми є лише як люди, як високо розвинуті істоти, а у всьому іншому ми надзвичайно різні. Між тим навчитися жити спільно, в єдиному соціумі, державі — це і означає утворити таку державу про яку мріють багато народів, в тому числі і в Україні — правову, демократичну, соціальну, соборну. Свою державу, за власною історичною практикою та досвідом інших, але без сліпого копіювання.

На початку своїх роздумів ми означили дві першорядні умови формування дієвої, міцної державності, з якою, до того ж рахувався би і світ: владу і систему господарювання в широкому розумінні останнього але не лише економіку. Вірно буде додати до цих двох умов і третю: об'єднаний у суспільство народ (націю). Коли народ стає єдиним? Великий римлянин Цицерон вважав, що тоді, коли переважна більшість мешканців країни усвідомлює загальну користь і необхідність спільних організацій. Спільні організації — це і є найперше влада, а загальна користь, це, як писав Святий Августин, ситуація, коли народ якоїсь держави відчуває себе об'єднаним загальною любов'ю до певних загальних цінностей. Якщо для більшості людей в Україні такою цінністю врешті і стане держава не просто їх одвічної мрії, але та, в якій їм дійсно комфортно і щасливо живеться, то лише тоді така держава має виправданий сенс на існування.